

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א לפרשת וישלח תשע"ו "וַיֹּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ" - עד אחרית הימים

כי הגלות דומה ללילה" (פסיקתא זוטרתא לב, אות כה. וכן מבואר בזוהר ח"א קע, א). כלומר, כל זמן הגלות נסבול מהטומאה שהכניס שרו של עשו בכלל ישראל. כשיעלה השחר ותגיע הגאולה - הטומאה תסתלק. אבל עד אז - "וַתִּקַּע כַּף יִרְדָּן יַעֲקֹב בְּהַאֲבָקוֹ עִמּוֹ". עד אז - עם ישראל צולע.

דרכי המאבק של עשו ביעקב

כששרו של עשו בא להאבק ביעקב אבינו, איך הוא נדמה לו? - חז"ל מביאים שתי דעות בזה. לדעה אחת - "כנכרי נדמה לו", ולדעה שנייה - "כתלמיד חכם נדמה לו" (חולין צא, א). הגמרא מביאה דעות אלו כדי ללמוד מהן ענין הלכתי², אבל אנו לא מתכוונים כעת לצד ההלכתי, אלא לצד המחשבת. מבחינה זו, נראה כאילו יש כאן מחלוקת, כיצד נדמה שרו של עשו ליעקב אבינו. אלא שהזכרנו כבר כמה פעמים את דברי מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל, ש"בעניני אגדה וקבלה - לא שייך מחלוקת" (מכתב מאליהו ח"ג עמ' 353), ואם מצאנו מחלוקת באגדה, אין זו מחלוקת במובנה הרגיל, אלא בחינות שונות באותו ענין (שם ח"ב עמ' 173), ואלה ואלה דברי אלקים חיים³. ממילא נראה, שגם בענינינו, אין כאן מחלוקת, אלא שתי הדעות נכונות, ומציגות שתי דרכי מאבק עיקריות של הגויים עם עם ישראל⁴. הדרך האחת היא - "כתלמיד חכם נדמה לו". מנסים ללמוד את התורה, ולהביא ראיות והוכחות מתוך התורה - נגד התורה! הרי מה היה אחד הדברים הראשונים⁵ שעשתה מלכות יון כדי "להשכיחם תורתך" ולהביא חושך לעולם? - תרגמו את התורה ליונית! תלמי מלך מצרים, ממלכי יון⁶, לקח שבעים ושנים זקנים, ודרש מהם לתרגם עבורו את התורה ליונית. ביום בו נכתבה התורה ביונית - בח' בטבת - בא חושך לעולם שלשה ימים (עי' טור ושו"ע או"ח סי' תקפ"ב ס"ב), וזה הוא אחד הימים המוזכרים במגילת תענית, כימים שארעו בהם צרות לאבותינו, ושראו להתענות בהם (שם).

מה כל כך נורא בתרגום התורה לשפה אחרת, ולמה קבעו חז"ל תענית על כך? - כנראה שחז"ל הבינו, שתרגום התורה ליוונית היא צרה צרורה לישראל. לתלמי אולי לא היתה שום כונה רעה בזה⁷, אבל חז"ל ברוח קדשם ראו, שהנזק הרוחני מתרגום זה יהיה גדול מאד. אחד הנזקים שצמח מזה הוא, שהתרגום סייע לנוצרים להשתמש בתנ"ך לצרכי אמונת ההבל שלהם, ולהביא ממנו "ראיות" ו"הוכחות" לצדקת אמונתם. הנוצרים הרי השתדלו מאד להראות, שאמונת ההבל שלהם מיוסדת על כתבי הקודש שלנו. הם אימצו להם את התנ"ך, כינו אותו "הברית הישנה", כאילו התנ"ך מוכיח על דבריהם. עד כדי כך הסילוף שלהם, שמהפסוק "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", שזהו הפסוק היסודי שכל ישראל

"וַתִּקַּע כַּף יִרְדָּן יַעֲקֹב" - מה משמעות הדבר?

התורה מספרת על יעקב אבינו: "וַיִּקַּם בְּלֵילָה הוּא, וַיִּקַּח אֶת שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת שְׁפָחָתָיו וְאֶת אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו... וַיַּעֲבֹרם אֶת הַנָּחַל... וַיִּנְתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ, וַיֹּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר" (בראשית לב, כג-כה). מי היה ה"איש" שנאבק עם יעקב אבינו? - "פירשו רבותינו זכרונם לברכה, שהוא שרו של עשו" (רש"י שם). שרו של עשו נטפל ליעקב, ונאבק עמו כל הלילה, עד עלות השחר. "וַיִּרְא פִּי לֹא יָכַל לוֹ, וַיַּעַב בְּכַף יָרְכוֹ, וַתִּקַּע כַּף יִרְדָּן יַעֲקֹב בְּהַאֲבָקוֹ עִמּוֹ" (שם, כו). יעקב יוצא מהמאבק הלילי כשהוא "צֹלַע עַל יָרְכוֹ" (שם, לב).

מה משמעותה של צליעה זו? - לצליעה זו שתי משמעויות. משמעות פרטית ליעקב, ומשמעות כללית לכלל ישראל. המשמעות הפרטית היא, שיעקב כבר לא איש תם. הוא נעשה בעל מום, ונפסל לעבודת הקרבנות. למה רצה שרו של עשו לפסול את יעקב לעבודה? - שהרי כל מה שנטל יעקב את הבכורה מְעֵשָׂו היה, מפני שהעבודה בבכורות, ורצה לעבוד במקום עשו, שמחמת רשעו אינו ראוי להקריב קרבנות לה' (רש"י שם כה, לא). ["וַיִּבַח רְשָׁעִים - תוֹעֵבֵת ה'" (משלי טו, ח)]. לכן נגע שרו של עשו בכף ירך יעקב, כדי להפכו לבעל מום ולפסלו מן העבודה (בעל הטורים בראשית לב, כו), ובכך למנוע ממנו לממש את הבכורה - שהושגה, לדעתו של עשו, בדרכי מרמה (עי' בראשית כז, לו)¹.

אלא שמהצליעה הפרטית מתרפא יעקב מהר מאד. מיד אחר כך נאמר, "וַיָּבֵא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכָם" (שם לג, יח). שלם - שנתרפא מצלעתו (רש"י שם), וחזר להיות כשר לעבודה. ובכל זאת, מה שכן נשאר מהצליעה הזו, היא הצליעה הכללית שנגרמה ע"י המלאך - הצליעה של כלל ישראל. בפגיעתו של המלאך ביעקב, מצליח שרו של עשו להכניס טומאה לכלל ישראל. הפגיעה הרי היתה בלילה, ולילה רומז על זמן הגלות. לכן יעקב איננו שלם במשך הלילה של הגלות. הוא צולע על ירכו. יוצאים ממנו מתייונים, צדוקים, ביתוסים, קראים, מומרים, משכילים, אפיקורסים, רפורמים, חילונים, כל אלו באים מהפגיעה שפגע שרו של עשו בכף ירך יעקב. עם ישראל בכללותו נשאר דבוק בה', אבל הוא לא שלם. יש בו כל מיני צליעות. לולא פגיעת שרו של עשו ביעקב, והטומאה שהכניס בו, לא היו בעם ישראל מתייונים וחילונים וכדו'. רק בגלל פגיעתו של המלאך אנו סובלים מן התופעות האלו. זוהי התוצאה מנגיעת המלאך בכף ירך יעקב, שלא כל עם ישראל נשאר נאמן לה'.

עד מתי תורגש הטומאה הזו בעם ישראל? - אומר הפסוק: "וַיֹּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר". "כלומר, עד שיעלה שחר לישראל - ישועת ישראל, שהוא דומה לשחר.

כמובן. וכי בני אדם יכולים להסתדר לבד, בלי עזרת ה'?!
 לבד - אי אפשר להתסדר עם שום דבר! זו היתה טעות קשה
 של בר כוכבא, לומר דברים כאלה. היה צריך להתחנן לקב"ה
 שיעזור לו לנצח את הרומאים, ואז אולי ה' היה מסכים,
 והיינו זוכים שבר כוכבא באמת יהיה משיח, כפי שר' עקיבא
 חשב עליו (יר' שם). אבל בר כוכבא טעה, וסבר שאינו צריך
 עזרה מה'. אנחנו גבורים מהרומאים, וננצח אותם גם בלי
 עזרת ה', בדרך הטבע.

טעות נוספת של בר כוכבא היתה, שהתחבר עם הכותיים.
 במקום להבין שלצבא שמורכב מיהודים בלבד, בלי כותיים,
 תהיה יותר סייעתא דשמיא, הוא מתחבר עם הכותיים, ו ה'ם
 אלה שגורמים לבסוף למותו ולחורבן ביתר (יר' שם). ה"לשם
 שמים" שהיה במלחמת החשמונאים, לא היה במלחמת בר
 כוכבא. רק המלחמה של החשמונאים היתה באמת לשם
 שמים. לכן זכו אח"כ, שלא רק שיכלו לשמור תורה ומצוות,
 אלא זכו גם בעצמאות המדינית. פרקו את עול יון מעל
 צוארם לגמרי, וזכו להחזיר את המלכות לישראל, כמו
 שהרמב"ם אומר, "שחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים
 שנה"⁹ (רמב"ם הלכ' חנוכה פ"ג ה"א). למרות שלא על זה יצאו
 להלחם, מטרת המלחמה היתה כבוד שמים, אבל אם ישראל
 נלחמים על כבוד שמים, גם הקב"ה דואג לכבודם של
 ישראל, ומחזיר להם את עצמאותם המדינית.

גם כיום, שיש לנו מאבק עם הערבים, חשוב להתכוין
 שהמלחמה היא לשם ה' ולכבוד שמים. לא רק מאבק לאומי,
 אלא מאבק לשם ה'. לשמור על יהודים, זה גם לשם ה'. אם
 הם רוצחים יהודים ח"ו, ואנו רוצים למנוע את זה, גם זה
 נקרא לשם ה'. אבל צריך להתכוין לשם ה'.

בכלל, בכל החיים, הכלל צריך להיות - "וכל מעשיך יהיו
 לשם שמים" (אבות פ"ב מ"ב). אמנם לפעמים אדם משלה את
 עצמו שכל מה שהוא עושה זה לשם שמים, ולפעמים אפילו
 על עברה הוא אומר שהיא לשם שמים, אך כבר אמר על זה
 האדמו"ר מקוצק צוק"ל, שלכן המשנה אומרת, "ו כל
 מעשיך יהיו לשם שמים" (אבות פ"ב מ"ב). "כל" לאתויי מאי?
 לאתויי, שגם ה"לשם שמים" יהיה לשם שמים!... שאדם לא
 ירמה את עצמו, אלא יבדוק היטב, האם ה"לשם שמים" שלו
 הוא באמת לשם שמים...

נצחון החשמונאים על הַיִּוֹנִים - חלקי בלבד

והנה, למרות הנצחון על יון, בכל זאת, הנצחון לא היה
 מושלם. אמנם חזרו להדליק את המנורה וטיהרו את המזבח,
 וחזרה מלכות לישראל וחזרה הסנהדרין, אך בכל זאת
 הנצחון לא היה מושלם. למה? שהרי ליונים היו שתי מטרות
 בגזרותיהם: "להשכיחם תורתך, ולהעבירם מחוקי רצונך".
 והנה, בעוד שפֵּעֵנִין של "להעבירם מחוקי רצונך" הנצחון על
 יון היה מוחלט - שכן כל יהודי היה יכול מעתה לשמור
 שבת, למול את בנו, להניח תפילין ולקיים כל מצוה שיחפוץ
 - אבל פֵּעֵנִין של "להשכיחם תורתך", הנצחון לא היה
 מוחלט. תרגום התורה ליונית נשאר, וגם שכחת התורה
 התגברה מימות יון.

חז"ל מוסרים לנו, שמימות משה רבינו עד ימות יוסי בן
 יועזר [שחי בתקופת גזירות יון, ונהרג על ידם על קידוש

לומדים ממנו על יחוד השם, הם עשו ראייה על השילוש
 שלהם, להבדיל. זהו "כתלמיד חכם נדמה לו". מנסים
 להשתמש בתנ"ך להוכיח ממנו את אמונתם, וכשזה לא
 הולך, אז "כגוי נדמה לו" - עומדים נגדנו בחרב. גם היוונים
 וגם הנוצרים וכל שונאי ישראל, אם הם לא מצליחים
 להטעות אותנו עם השיטות המשונות שלהם, אז קמים עלינו
 בחרב.

מלחמות - רק לשם שמים

ב"ה נושענו מיון, ואנו עושים את ימי החנוכה. הקב"ה
 מסר גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, ועשה לנו נסים
 גדולים על ידי כהניו הקדושים כדי שננצל מיון וגזרותיה.
 למה זכו החשמונאים לנסים גדולים כאלו? - כי מלחמתם לא
 היתה מלחמה על עצמאות מדינית או כלכלית, אלא מלחמה
 על שמירת התורה והמצוות, שישראל יוכלו לקיים תורה
 ומצוות. אם היוונים לא היו גוזרים על הדת, רק היו מכבידים
 את עולם על ישראל מבחינה גשמית וכלכלית, מתתיהו ובניו
 לא היו יוצאים במרד נגדם, אלא היו נכנעים, כמו שנכנעו
 קודם לכן לשלטון יון. רק מפני שהיוונים גזרו על התורה
 והמצוות, טמאו את המקדש, וציוו לעבוד עבודה זרה - זה
 מה שהניע את מתתיהו ובניו למרוד ביוונים⁸. בגלל זה זכו
 החשמונאים לנס, לנצח את יון, למרות שהיו מעטים מול
 רבים.

לאחר מרד החשמונאים היו עוד מרידות של יהודים
 בגויים. בהמשך השנים בני החשמונאים מרדו ברומאים,
 ואח"כ היו עוד מרידות, עד המרד של החורבן ומרד בר
 כוכבא, אבל מרידות ומלחמות אלו לא הצליחו, כי לא היו
 לשם שמים כל כך, אלא מתוך חשבונות לאומיים, שלא רצו
 להיות משועבדים לגויים, ועל זה ה' לא עושה נסים.
 החשמונאים יצאו להלחם רק על קידוש שמו יתברך, על
 שמירת התורה והמצוות, לא על ענין לאומי או עצמאות
 מדינית, לכן המרד שלהם מצליח. המרידות האחרות אינן
 מצליחות, כי הן היו על רקע כלכלי ולאומי, ולא על רקע
 דתי.

המלחמה הראשונה של החשמונאים נגד הרומאים היתה
 באמת על זה שהרומאים השתלטו על א"י, לא על שמירת
 תורה ומצוות. אחרי מרד בר כוכבא, אז באמת היו גזרות של
 הרומאים נגד התורה, עשרת הרוגי מלכות ושאר הרוגים על
 קידוש השם בתקופה הזו, דור שחז"ל קוראים לו "דורו של
 שמד". יהודים נהרגו ונצלבו, בגלל ששמרו תורה ומצוות.
 אבל קודם לכן לא היתה מלחמה עם הרומאים על שמירת
 תורה ומצוות. המלחמה לא היתה על עניני שמים, ממילא לא
 היתה סייעתא דשמיא במלחמה, כמו שהיתה בימי
 החשמונאים.

בר כוכבא אמנם לא נלחם על שמירת התורה, אבל היה
 בעצמו שומר תורה. היה לו צבא גדול מאד, ארבע מאות
 אלף גבורים יודעי מלחמה (יר' תענית פ"ד ה"ה), הוא נלחם
 מול הקיסרות הרומאית, שגם לה יש כח לא מבוטל, אבל
 הוא לא סומך על ה' אלא על כח הצבא שלו, ואומר לקב"ה:
 "לא תסעוד ולא תכסוף" (יר' שם) כלומר: אל תעזור לנו,
 ואל תפריע לנו! אנו יכולים להסתדר לבד! זוהי שטות,

בערב שבת לפי הגר"א. וכן שאר מחלוקות בין הרמ"א לשו"ע, מה מותר בשבת ומה אסור בשבת, הנוהג כהשו"ע - יתכן שיעבור על איסורי שבת לדעת הרמ"א, והנוהג כהרמ"א - יתכן שיעבור על איסורי שבת לדעת השו"ע. לכן אנו מבטיחים: "כל שומר שבת פְּתַת מְחַלְלו, שְׁכָרוּ הרבה מאד על פי פְּעָלו, איש על מחנהו ואיש על דגלו". שכל מי שמתנהג ע"פ רבותיו - יקבל שכר. גם אם בשמים לא פוסקים כרבותיו, אבל אם ע"פ רבותיו הוא שומר שבת כראוי לו - הוא יקבל שכר. "איש על מחנהו ואיש על דגלו".

אבל למעשה זהו אסון גדול שיש כ"כ הרבה שיטות. יש דברים שיש בהם קולא, ויש דברים שהקולא היא גם חומרא, מה שקולא מצד אחד היא חומרא מצד שני, קשה מאד לצאת כל השיטות. זהו אסון, ושכחת התורה. זה גרמו היוונים בשלטון שלהם, להשכיחם תורתך. בזה לא ניצחנו את היוונים. אבל צריכים להשתדל לנצח. כשאנו לומדים תורה ומנסים לברר, אמנם אין לנו כח להכריע בין הגר"א ור"ת או בין הרמב"ם והראב"ד, אבל כל אחד לפי כוחו משתדל לברר את התורה, להגיע להלכה פסוקה, זה נצחון שלנו על היוונים - עד שנוכה לנצחון השלם, שיהיה עלות השחר ויבוא משיח בן דוד ונלמד תורה ברורה בלי מחלוקות כלל. אבל עד אז נמשך המאבק עם עשו - וַיִּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר".

אנו הרי מתפללים, "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה". אז אם הכוונה לשופטים של הבג"ץ וכדו', ודאי שצריך להתפלל שה' יסלק את השופטים האלה וישיב שופטינו כבראשונה. אבל מה עם השופטים של הדורות הקודמים? הרי היו שופטים כמו הרמב"ם, וכמו קצות החושן, מה רע בשופטים האלה? אבל כנראה, אפילו שופטים כאלה זה לא כבראשונה. עוד אין תורה ברורה כמו שהיתה בלשכת הגזית, כשעמדו למנין והכריעו, בזה הלכה כרמב"ם, בזה הלכה כראב"ד, שתהיה הלכה ברורה לכל ישראל. לכן כל כך חמור עונשו של זקן ממרא. הגמרא אומרת, שבן סורר ומורה, אם אביו ואמו רוצים למחול לו - מוחלים לו. ומי שקינא לאשתו ג"כ יכול למחול לה על הקינוי. אבל זקן ממרא, אם רצו למחול לו, אין מוחלים לו, כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל (סוטה כה, א). זהו דבר חמור מאד שיש מחלוקות ואין הכרעה ברורה, והיום באמת אין הכרעה ברורה, אבל בזמן שהיתה סנהדרין גדולה היתה הכרעה ברורה, זה צודק וזה לא צודק.

לכן אנו מתפללים שתחזור הסנהדרין הגדולה למקומה, שלא יהיה מצב של תורה כשתי תורות וכמאה תורות, אלא באמת "השיבה שופטינו כבראשונה", ואז תהיה הכרעה ברורה בכל הספקות, ונוכה שתבטל הגזרה של היוונים "להשכיחם תורתך", במהרה בימינו אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

השם (ב"ר סה, כב) [היו למדין תורה כמשה רבינו] (תמורה טו, ב). כלומר, "לא היה מחלוקת בחכמי ישראל, וכולן היו אומרים דברים כנתינתן למשה בסיני" (רש"י סוטה מז, א ד"ה האשכולות). אמנם בימי אבלו של משה רבינו נשכחו שלשת אלפים הלכות, אבל מה שלא נשכח - נלמד כמו שקיבל משה רבינו (תמורה שם): "תורה באמיתה, בלי דופי ושכחה ומחלוקת" (רש"י סוטה מז, ב ד"ה שהכל בו). אם בכל זאת התעוררה מחלוקת - הכריעו בה על פי הרוב, המועטים היו מסכימים לדברי המרובים, ונתבטלה המחלוקת (הגהות הגר"א תמורה טז, א סק"א). ואולם, "מכאן ואילך - לא היו למדין תורה כמשה רבינו" (תמורה טו, ב). בימות יוסי בן יועזר נוצרה לראשונה מחלוקת שלא הצליחו להכריע בה במשך כמה דורות - האם לסמוך על ראש קרבן שקרב ביום טוב, או לא לסמוך עליו¹⁰ (משנה חגיגה טז, א). הגמרא אומרת, שמחלוקת זו נתהוותה בסוף ימיו של יוסי בן יועזר, שאז נתמעטו הלבבות והתחילה שכחת התורה (תמורה טו, ב - טז, א).

לאחר כמה דורות, אנו שומעים כבר על מחלוקות נוספות בלתי מוכרעות. בימי שמאי והלל נוספו עוד שלש מחלוקות שלא הצליחו להגיע בהן להכרעה, ובימי תלמידיהם של שמאי והלל "רבו התלמידים שלא שמשו את רבותיהם כל צרכן, ורבו המחלוקות בישראל, ונעשית תורה כשתי תורות" (יר' שם, וסוטה מז, ב).

והיום - המצב גרוע הרבה יותר. התורה קרועה היום לא רק לשתי תורות, אלא למאה תורות! זה נוהג לפי הגר"א, וזה לפי ר"ת, זה לפי הרמב"ם וזה לפי הבית יוסף ושאר גדולי ישראל. בעקבות החורבן והגלויות השונות וביטול הסנהדרין, נעשתה התורה אצלנו כמאה תורות. אין סנהדרין שתפסוק ותעמיד את התורה על אמיתותה! אמנם מחלוקות אלו מְקַבְּלוּ פלפולא דאורייתא, ע"י שכל צד מתאמץ להביא ראיה לדבריו, והצד שכנגדו צריך לסתור את הראיות, ובזכות זה יש לנו הרבה ספרים, אבל חז"ל בזמנם קבעו תענית על כך שבימי בית שמאי ובית הלל נעשתה התורה כשתי תורות (ע"י שו"ע או"ח סי' תק"פ סוף ס"ב). כי לא זו הצורה האמיתית והמלאה של התורה כפי שהיתה מימות משה רבינו, שידעו כל דבר בבירור. זוהי תוצאה של שכחת התורה, שהתחילה בימי היוונים, ורק הלכה והתגברה במשך הדורות. כי גזרות יון - התבטלו ע"י מסירות הנפש של בית חשמונאי והיהודים שהצטרפו עליהם. אבל על שכחת התורה - לא הצלחנו להתגבר.

השיבה שופטינו כבראשונה - להכריע את כל הספקות

אנו אומרים בזמירות שבת: "כל מקדש שביעי כראוי לו, כל שומר שבת פְּתַת מְחַלְלו, שְׁכָרוּ הרבה מאד על פי פְּעָלו, איש על מחנהו ואיש על דגלו". מה פירוש "איש על מחנהו ואיש על דגלו"? מה זה נוגע לכאן? - אולי אפשר לפרש כך: הרי מי ששומר שבת כהגר"א, הרי הוא מחלל שבת לפי ר"ת במוצאי שבת. ומי ששומר שבת כר"ת, הרי הוא מחלל שבת

1. וכבר העירו, דכיון שפגיעת המלאך בכף ירך יעקב היתה מחמת השנאה והקפידא של עשו על נטילת הבכורה והברכות ממנו במרמה -

"ויצקבני זה פעמים, את בְּכַרְתִּי לְקַח וְהִנֵּה עָפָה לְקַח בְּרַכְתִּי... וַיִּשְׁטַם עֲשׂוֹ אֶת יַעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בְּרָכוּ אֲבֹי" (בראשית כז, לו-מא) - לכן מופיעה הסוגיא של איסור גניבת הדעת, ואפילו דעתו של נכרי - בפרק "גיד הנשה" (חולין צד, ב), ובהקשר למה? - בהקשר למכירת ירך של בהמה לנכרי, כשגיד הנשה בתוכה, והנכרי סבור שניטל הגיד! (ע"ש).] וזהו בכונה מיוחדת מצד מסדרי הש"ס, לבטל טענתו של עשו, שיעקב גנב את דעתו. לכן הדגישו מסדרי הש"ס בפרק זה, דוקא, שגניבת הדעת אסורה, ואפילו דעתו של נכרי, ועל כרחך שיעקב עשה הכל בהיתר, וע"פ נבואה. [וכל זה הוא על דרך מה שכתב ר' צדוק הכהן מלובלין, שכל האגדות שנסדרו בש"ס, יש להן שייכות פנימית להמקום שבו נסדרו, וכפי שהראה כמה דוגמאות לזה (עי' פרי צדיק, דברים, לערב יוה"כ אות א' ד"ה ומטעם זה, ואות ה' ד"ה והנה כבר)].

2. לבאר את דעת רבי יהודה, שאיסור גיד הנשה אינו נוהג אלא בירך ימין.
 3. ועוד אמרו בדרך צחות, שכאשר הגמרא אומרת (בעניני אגדה) שדעתו של זה "פליגא" על דעתו של זה, כוונתה לומר, ש"פליגא" מן האמת נמצאת בדברי זה, ו"פליגא" בדברי זה. [וכן "מחלוקת" הוא לשון "חִלְקָה"; היינו, שבכל צד מצדדי המחלוקת יש רק חלק מן האמת השלמה]. ממילא, כדי לקבל את האמת במלואה - יש לצרף את שתי הדעות יחד.
 4. וכן כתב השל"ה: "בפרק גיד הנשה (חולין צא, א), רבי שמואל בר נחמני אמר כעובד כוכבים נדמה לו, רב שמואל בר אחא אמר כתלמיד חכם נדמה לו. ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ושניהם אמת" (של"ה פרשת וישלח, "תורה אור" אות ה'). ע"ש.
 5. עי' הערה הבאה, שזה היה עוד הרבה לפני גזרות יון.
 6. בשנת ג' אלפים ת"ח נבנה המקדש השני (רש"י ע"ז ט, א ד"ה כי מעיינת מואת הנפש) תחת מלכות כורש מלך פרס. שלשים וארבע שנים אח"כ כבש אלכסנדר מוקדון את ירושלים, ואז התחילה מלכות יון לשלוט על ישראל (גמ' שם). לאחר שתיים עשרה שנה - בשנת ג' תנ"ד - מת אלכסנדר מוקדון, ואז נתחלקה מלכות יון לארבעה מושלים (עי' רש"י דניאל ז, ו), אשר אחד מהם היה פְּטֹלְמִיּוֹס הראשון שמלך במצרים, "והיה מלך זה צורר היהודים, והגלה שְׂבִי יוֹתֵר מִמָּאָה אֶלֶף יְהוּדִים לְמִצְרַיִם, וּמֶלֶךְ שְׁלִשִׁים שָׁנָה" (צמח דוד ח"ב, שנת ג' תנ"ד). בשנת ג' תפ"ד מת פְּטֹלְמִיּוֹס הראשון, ומלך תחתיו בנו - פְּטֹלְמִיּוֹס השני - הוא תלמי המלך [פְּטֹלְמִיּוֹס=תלמי] שיזם את תרגום התורה ליוונית בשנת ל"א למלכותו, היא שנת ג' אלפים תקט"ו (צמח דוד ח"ב שנת ג' תפ"ד).
 ומעשה זה היה עוד הרבה לפני גזרות יון, דגזרות יון נגזרו ע"י אנטיוכוס הרשע, שמלך בשנת ג' תר"י (כמעט מאה שנה לאחר תרגום התורה), ורק בשנה הששית למלכותו, בשנת ג' תרט"ז, הגיע לירושלים והתחיל להצר לישראל בגזרותיו, עד שמרדו בו החשמונאים ופרקו עול היונים מעליהם בשנת ג' תרכ"א (צמח דוד ח"א, האלף הרביעי שנת תר"י). וי"א שאנטיוכוס הגיע לירושלים בשנת ג' תקפ"ה, ונצחון החשמונאים היה בשנת ג' תק"ץ (צמח דוד שם, שנת תק"ץ). וגם לדעה זו נמצא, שמעשה תרגום התורה היה הרבה לפני גזרות יון (כשבעים שנה).

7. ב"צמח דוד" מובא, שתלמי "היה מופלג בכל החכמות, אוהב את החכמים, מכבדם ומספיקם. והיה לו בית ועד לחכמים בעיר אלכסנדריה של מצרים... והיו לו שלש מאות אלף ספרים מכל החכמות ומכל הלשונות... ובשנת ג' תקט"ו - היא שנת ל"א למלכותו - ציוה להעתיק את התורה ע"י אליעזר כהן גדול אשר בירושלים, אשר שלח אליו ע"ב זקנים המעתיקים אותה ללשון יוני. וכתוב בספר יוחסין, שתלמי זה היה חכם וחסיד, ומעשה זה [של תרגום התורה] היה סיבה לקרוא דרור ליותר ממאה עשרים אלף שבוים [יהודים אשר הביא אביו למצרים (כנזכר בהערה הקודמת)], אשר קנה ופדה [אותם תלמי מיד אדוניהם בסכומי כסף גדולים ועצומים]... וסך זה כולו הוציא מאוצרותיו, מלבד השלחן אשר שלח מנחה להיכל ה' - צ-באות זהב טהור... ובראש ספר מאור עינים תמצא מבואר כל תוכן המעשה הזה, איך החכם דמיטריא יעץ לתלמי על ההעתיקה, והעתק כתב החירות ליהודים, והעתק כתב המלך לכהן הגדול, ותשובת הכהן הגדול, וביאור מעשה התשורות והמנחות אשר שלח המלך לירושלים, דברים נפלאים אשר כמוהם לא היו. ואיך המלך השתחוה לתורה ולזקנים, ואיך נתן שבח והודאה לא-ל, ואיך קבל את הזקנים בשמחה וכיבדם... ואיך התבודדו הזקנים באי נבדל מול אלכסנדריאה, ואיך נתן לזקנים מתנות... והמלך הזה היה מלך חסיד, אוהב צדקה ומשפט, ומת בשנת ג' תק"ך, בשנת ל"ו למלכותו" (צמח דוד ח"ב שנת ג' תפ"ד).

8. וענין זה רמוז בלשון התפלה: "מסרת... טמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך". דלכאורה קשה, בשלמא "גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים", זהו נס. אבל "טמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך", הרי אין בזה שום נס, ולמה מזכירים זאת? וביאורו בזה, שזהו מעיקר הנצחון. דכיון שהמלחמה עם יון היתה מלחמה רוחנית, מלחמת הקדושה בטומאה, שהיוונים רצו "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", וכנגד זה יצאו החשמונאים להלחם, והקב"ה סייע ברחמיו להגביר כח הקדושה על כח הטומאה, א"כ זהו מעיקר הנס, שהקב"ה מסר את הטמאים ביד הטהורים, ורשעים ביד הצדיקים, שעל זה היתה כל המלחמה, ולכן מזכירים זאת בנס הנצחון.

9. ומנין השנים המדוייק מיום שנצחו את מלכות יון ועד חורבן בית שני, הוא מאתים ושש שנים. ק"ג שנה למלכות בית חשמונאי, וק"ג שנה למלכות בית הורדוס (עי' ע"ז ט, א). [ועכ"פ, מבואר בגמרא (שם), שרק בעשרים ושש השנים הראשונות של מלכות בית חשמונאי היתה מלכות ישראל עצמאית לגמרי. אבל אח"כ, במשך מאה ושמונים שנה שנותרו עד החורבן, היתה מלכות ישראל כפופה ומשועבדת למלכות רומי].

10. יתכן לומר, שלא לחינם התהוותה המחלוקת הראשונה בין חכמי ישראל, דוקא בין יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. דהנה, המחלוקת הראשונה שפילגה את כלל ישראל למשך דורות רבים, היתה המחלוקת אשר חלק "יְרֵבְעָם בֶּן נִבְטָא אֶפְרָתִי מִן הַצִּנְרֵה... עֶבֶד לְשִׁלְמָה, וַיְרָם יְדִ פְּמֶלֶךְ" (מל"א יא, כו). [ומי לנו איש ירושלים יותר משלמה המלך, אשר בנה את בית המקדש בירושלים, וישב בה על כסא ה'. "איזהו מטבע של ירושלים? - דוד ושלמה מצד אחד, וירושלים עיר הקודש מצד אחר" (ב"ק צו, ב)]. ולכן, גם בפעם הזאת, בבית שני, המקום הזה - צְרֵדָה - גרם להווצרות מחלוקת בישראל, בין יוסי בן יועזר איש צרדה ליוסי בן יוחנן איש ירושלים. [עי' "מגן אבות" לרשב"ץ עמ"ס אבות (פ"א מ"ד), שכבר רמז לכך, שצרדה המוזכרת כמקומו של רבי יוסי בן יועזר, היא צרדה הנזכרת אצל ירבעם בן נבט]. וכבר אמרו בגמרא - בענין אחר לגמרי - "מאי צְרֵדָה? - צְרֵתָה דְּאָ" (יומא יט, ב). הרי שצְרֵדָה היא לשון קנאה ומחלוקת. וא"כ י"ל, דאולי מפני זה נקראת העיר צרדה בשם זה, כי נעשתה צרה לעיר ירושלים ולמלכות בית דוד.